

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№1
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 164 sahifa,
5-yanvar, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Talabalarda tolerantlikni shakllantirish zarurati va samaradorligi.....	28
Bafayev Muxiddin Muxammadovich	
Muhandislik grafikasi bo'yicha raqamli kompetensiyalarni shakllantirishda grafik dasturlardan foydalanish metodikasini yaratish	34
Axmatova Asila Akmaljon qizi	
Investigation on the Efficacy of Pedagogical Approaches in Virtual Learning	37
Burkhonova Zarafuz Qobilovna, Makhmudov Shaxboz Muzzafarovich	
The Role of Input And Interaction in Second Language Acquisition.....	40
Dilorom Poyonova	
Muhandislik yo'nalishida kartografiya fanini integratsiyalashgan holda o'qitish	45
Kazakbayeva Muxabbat Turabayevna	
Incorporation of Moocs Into the Digital Educational Framework for the Development of Professional Speech Culture.....	49
Kudrat-Zoda Kamola Alisherovna	
Pedagogical Strategies for Enhancing Students' Creative Thinking Throughout the Learning Process	52
Makhmudova Ugliy Baxtiyarovna	
Kognitiv yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning media savodxonligini rivojlantirish	57
Mirzayeva Mayramxon Zaynobiddinovna	
Transformatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning sun'iy intellekt savodxonligini rivojlantirish.....	61
Mirzayeva Ziyoda Uktamjonovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish	65
Qurbonboyeva Gulnoza Mahmud qizi	
An Online Service that Integrates Up-To-Date Content From Well-Known Mooc Platforms	68
Rakhimberdiyev Rustam Abdunasirovich, Abdurahmonova Osiyo Jahongirovna	
The Fourth Phase of Distance Education: Integrated Technologies and Moocs	71
Rahimberdiyev Rustam Abdunasirovich, TaranenkoTatyana Viktorovna	
Gamifikatsiya orqali iqtidorli o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshirish	74
Rustamova Manzura Mirkamolovna, Xaytbayeva Malika Qobil qizi	
Boshlang'ich ta'lim fanlarini didaktik o'yinlar orqali tushuntirish	77
Rustamova Manzura Mirkamolovna, Shomaxsudova Diyora Dilshod qizi	
O'smirlar orasida alkogolizm, giyohvandlik va toksikomaniya profilaktikasi	80
Sh. F. Mustafayeva	
Educational Physics Experiments: Methods and Didactic Strategies for Developing Critical Thinking in Students	85
Turayev Alimjan Bahriddinovich	
The Problems of Remote Learning Technology and Global Trends in University Education Development.....	88
Tursunov Begzod Sherzodovich, Shukurova Madina	
A Case Study of Humanities Disciplines Using Massive Open Online Courses as a Resource for Blended Learning.....	91
Tursunov Begzod Sherzodovich, Eshkabilov Kodirali Davlatmuratovich	
Modern Education and Training Practices for Future Dentists	94
Turumova Marjona Bahodirovna	
Kommunikativ yondashuv asosida nutqiy kompetensiyani shakllantirish.....	98
Tuxtayeva Mehriyo Shavkatovna	

Maktabgacha ta'lim jarayonida mutaxassislik fanlarini o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar: amaliy muammolar va ularning innovatsion yechimlari	102
<i>Xabibulayeva Shaxrizoda O'ktam qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabalarda nutq o'stirish darslari orqali Soft Skills ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy pedagogik psixologik asoslari	106
<i>Xoldarova Mubina Qudratbek qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rivojlantiruvchi muhit va uning turlari	110
<i>Xolmirzayeva O'g'iloy Murotali qizi</i>	
Развитие компетенций студентов-биологов в изучении языков	114
<i>Абдуллаева Нигора Курбановна</i>	
Формирование интереса и повышение эффективности школьного урока физической культуры	118
<i>Мукимов Олим Эргашевич</i>	
Incorporation of Massive Open Online Courses Into the Higher Education Framework	122
<i>Rakhimberdiyev Rustam Abdunasirovich, Nasrullayev Javlonbek Tal'atjonovich</i>	
Совершенствование инновационной методики социально-педагогической деятельности будущих педагогов в полилингвальной среде с использованием искусственного интеллекта	125
<i>Хужаниязова Гузаль Юлдашевна</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini xalq og'zaki ijodi asosida rivojlantirish	130
<i>Abduraximova Muxabbat Allayevna</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'rganiladigan nostandart masalalar	133
<i>Karimova Kunduz Ruzibayevna, Yo'ldosheva Tojigul Ulug'bek qizi</i>	
Video-marketingning iste'molchilar jalb qilinishiga ta'siri: Tiktok va Youtube misolida.....	138
<i>Rustamova Ma'mura Asqar qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv jarayonlarini diagnostika qilish	141
<i>Shorustamboyeva Shahnoza Ulug'bekovna</i>	
The use of Visualization Technology as a New Trend in Teaching the English Language	144
<i>Tursunoy Ortiqova</i>	
Didaktik drama asosida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda narrativ yondashuvning asosiy tushunchalari tahlili	149
<i>Xolbayeva Dildora Azizovna, Sadiyeva Shaxnoza Xusanovna</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida biokimyo fanini o'qitishda work-based learning metodikasini qo'llash ..	153
<i>Mamadaliyeva Zarina Raxmat qizi</i>	
Bo'lajak shifokorlarni tibbiy amaliyotga tayyorlash metodikasini takomillashtirish.....	156
<i>Murtazayeva Nasiba Komiljonovna</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish	159
<i>Xusnidinova Saodat</i>	

TALABALARDA TOLERANTLIKNI SHAKLLANTIRISH ZARURATI VA SAMARADORLIGI

Bafayev Muxiddin Muxammadovich

Buxoro davlat pedagogika instituti
Psixologiya kafedrası professori v.b.,
psixologiya fanları doktori

Annotatsiya: Jahonda ijtimoiy psixologiya sohasida tolerantlik, uni shakllantirish hamda amaliy qo'llash mexanizmlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar quyidagi mavzular bilan bog'liq: tolerantlikni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik texnologiyalarini takomillashtirishda psixologik ong va axloqiy qadriyatlarning ahamiyati; psixologik ta'lim-tarbiyani tizimli qo'llash orqali tolerantlikni shakllantirish; tolerantlikni shakllantirish muammosini o'rganishda inson va jamiyat o'rtasida axloqiy-qadriyatli munosabatlarni takomillashtirish; shaxslararo munosabatlar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik va bardoshlilik kontekstida tolerantlik rivojlanishiga erishish masalalariga e'tibor qaratish zarurati kuzatilmoqda.

Kalit so'zlar: talaba, tolerantlik, tolerantlik tafakkuri, emotsional-intellektual holat, pedagogik jarayon, madaniy xilmaxlilik, shaxsiy rivojlanish, konfliktlarni kamaytirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash.

Abstract: Scientific research aimed at improving tolerance, the mechanisms of its formation and practical application in the field of social psychology in the world are related to the following topics: the importance of psychological consciousness and moral values in improving socio-psychological technologies for the formation of tolerance; the formation of tolerance through the systematic application of psychological education; moral and value relations between a person and society, improving relations in the context of interpersonal relations and tolerance, there is a need to focus on issues of achieving the development of tolerance.

Key words: student, tolerance, tolerant thinking, emotional and intellectual state, pedagogical process, cultural diversity, personal development, conflict reduction, ensuring social justice.

Аннотация: Научные исследования, направленные на совершенствование толерантности, механизмов ее формирования и практического применения в области социальной психологии в мире, связаны со следующими темами: значение психологического сознания и нравственных ценностей в совершенствовании социально-психологических технологий формирования толерантности; формирование толерантности через системное применение психологического воспитания; нравственно-ценностные отношения между человеком и обществом, улучшение отношений в контексте взаимодействия межличностных отношений и толерантности, наблюдается необходимость сосредоточить внимание на вопросах достижения развития толерантности.

Ключевые слова: студент, толерантность, толерантное мышление, эмоционально-интеллектуальное состояние, педагогический процесс, культурное разнообразие, личностное развитие, уменьшение конфликтов, обеспечение социальной справедливости.

KIRISH

Jahon xalqaro tashkilotlari, oliy ta'lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot markazlarida jamiyatning taraqqiyot mezonlaridan biri sifatida tolerantlikni shakllantirishga oid ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada keyingi yillarda madaniyatlarning umumlashuvi, qo'shma ta'lim dasturlarining tashkil etilishi, mahalliy va xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan integrativ hamkorlik aloqalari mustahkamlanishi, aholi migratsion jarayonlarining global tus olishi tendentsiyalari tufayli har bir mamlakat ta'lim oluvchilarida tolerantlik madaniyatini shakllantirishni taqozo etadi. Shunga ko'ra, inson ruhiy holatiga ta'sir etuvchi obyektiv shart-sharoitlar, subyektiv omillar natijasida shakllangan qobiliyatlar, fazilatlar, xislatlar yig'indisi sifatida tolerantlikni shakllantirish masalasini dolzarb ahamiyatli sifatida ilmiy-amaliy jihatdan tadqiq etishni taqozo etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tolerantlik tafakkurini takomillashtirish jarayoniga pedagoglarga qo'yiladigan ma'lum talablardan tashqari yoshlar ichidagi turli tolerantlik darajalari ham o'z ta'siri o'tkazadi. Shu nuqtayi nazardan, amaliy tahlil asosida G.Qo'chqarova tomonidan yoshlarda quyidagi mezonlar ishlab chiqilgan [3]. Mazkur mezonlarning aniqlanishida yoshlar tomonidan o'zini tolerantlik asosida tutish ko'nikmalarining shakllanganlik darajalari me'yor qilib tanlab olindi. Tolerantlik tafakkurining shakllanganlik andozasi uning quyidagi mezonlar asosida shakllanganlik xususiyatlarini belgilash imkoniyatini yaratdi:

- tolerantlik asosida o'z xatti-harakatlarini adekvat va to'g'ri baholash;
- turli muammoli vaziyatlarda o'z emotsional holatini to'g'ri baholash;
- tolerantlik tamoyillarining zarurligi va motivatsiyasini to'g'ri baholash;
- tashqi omillar bilan bog'liq ravishda to'g'ri tolerant reflekslarning shakllanganligi va faollik darajalari;
- tolerantlik tamoyillari asosidagi bilim va ko'nikmalarining real hayotga joriy etish darajalarining muvofiqligi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yoshlarda tolerantlik darajalari xususiyatlari asosida tolerantlik tamoyillarining quyidagi shakllanganlik darajalari belgilandi:

1. **Boshlang'ich (jizzaki ziddiyatli) daraja** – yoshlarning o'zini tutishlarida cho'rtkesarlik, muammo mohiyatini bilish va anglashni istamaslik, e'tirozli munosabat va qiziqmaslik, o'z hissiyotlarini jilovlay bilmaslik va o'z mavqeini yuqori tutish, o'zgalar fikriga e'tiborsizlik, o'zgalar fikriga bo'lgan e'tiborni o'z manfaatlarining buzilishi va poymol etilishi sifatida baholash, har qanday ziddiyatli vaziyatdan kuch va birovlariga ta'yiq o'tkazish orqali chiqib ketishga intilish, o'zini boshqalardan ustun qo'yish, behurmatlilik, birovlarining nafsoniyatiga tegish.

Boshlang'ich-neytral daraja – o'z hayoti davomida o'zgalar fikriga munosabat masalalarida befarqlik, o'z fikri va hissiyotlarga ko'proq e'tiborli bo'lish, "o'zim" va "o'zgalar" tushunchalarining neytral tarzda mavjudligi, aniq hayotiy vaziyatlarda "o'zgalarga" nisbatan befarq, "o'zi"ga nisbatan anglangan munosabatni ko'rsatish, ziddiyatlardan qo'rqmaslik, ammo ularga kirishishiga ham shoshilmaslik, ziddiyatli vaziyatlarda faqat o'zini-kini ma'qullash.

2. **Past va faollashmagan daraja** – yoshlarning emotsional va hissiy keskinligi tufayli ijtimoiy muloqotda ma'lum ziddiyatlarning mavjudligi, sog'lom muloqotga kirisha olish, ammo uni davom ettirishda keskinlikka o'tish, o'z hissiyotlarini jilovlashda qiyinchiliklarni sezish, shu bilan birga birovlariga nisbatan ma'lum darajadagi sabr va qanoatni ko'rsata olish, ammo mana shu sabr faollashmagan tarzda, ya'ni anglanmagan tarzda vujudga kelishi, o'z yaqinlariga nisbatan hurmatli munosabatni ko'rsata olish, ziddiyatli vaziyatlarda, ayniqsa "o'zgalar" ichida o'zini har doim ham tuta olmaslik, keyinchalik esa "o'zi chiqib ketdi, xohlama-gandim, ammo shunday bo'lib qoldi" sifatida tushuntirish, bardoshli munosabat to'g'ri va sog'lom munosabat ekanligini qabul qilish, ammo unga har doim ham rioya etmaslik.

3. **O'rta (motivatsiyalashgan) daraja** – yoshlar hayotda tolerantlik munosabatlarning zarurligini tushuntirib bera oladi, uning inson madaniyati omillaridan biri ekanligini qabul qiladi. O'z do'stlari va atrofidagilar bilan tolerant munosabatlarga kirisha oladi. O'z guruhi va do'stlari bilan bo'lgan doimiy muloqotda tolerantlik tamoyillariga anglanmagan holda rioya etadi, chunki ularni "o'ziniki" sifatida qabul qiladi. "O'zinikilar" ichidagi ziddiyatli munosabatlarda muammoni tinchlik asosida hal qilinishi tarafdori bo'la oladi. Ammo "o'zga" guruhlar bilan ziddiyatli munosabatlarda o'zini har doim ham tolerantlik asosida tuta olmaydi. Shu bilan birga ziddiyatlar, konfliktlar va muammoli vaziyatlarda o'z mulohazalari bilan fikrlashish, ularni ifoda etish, ziddiyatni chuqurlashtirmaslik tarafdori bo'la oladi. Ularda tolerant munosabat bo'yicha ma'lum bir hayotiy tajriba to'plangan bo'ladi, ammo bu tajriba zarur bilimlar tizimi bilan mustahkamlanmagan bo'lib, tarqoq holda. Tolerant ko'nikmalar hayotiy mezon darajasidan ancha past va qat'iy emas. Ma'lum asabiy holat, birovlar fikriga quloq tutishda sabrsizlik, ko'proq o'z xissiyotlari ta'siri berilish sezilib turadi.

Tolerantlikning ba'zi jihatlarini yoshlarning o'zlari tomonidan emas, balki majburiy tarzda singdiriladi. Bu darajadagi yoshlar tafakkuri tolerantlik tamoyillarini qabul qilish uchun yetarli darajada ochiq hisoblanadi va pedagogik jarayon muvaffaqiyatli kechishi uchun zarur vaziyat mavjud, chunki tolerantlik qonuniyatlarining zarur ekanligi qabul qilinadi.

4. **Yuqori (doimiy amal qilish) darajasi** – yoshlarda tolerantlik tamoyillari refleks darajasiga ko'tarilgan bo'ladi, ya'ni har qanday vaziyat va holatda ham, faqat "o'ziniki"larga emas, shuningdek "o'zgalar"agina emas, balki barchaga nisbatan bag'rikenglik bilan munosabat bildirish hayotiy mezonga aylangan bo'ladi. Shu bilan birga "o'ziniki"dan boshqacharoq fikr va mulohaza borligini tabiiy qabul qila olish xususiyatlari yaxshi rivojlangan bo'ladi. Muloqotda o'zgalar fikriga diqqat, ularni bo'lmaslik, keyin o'zining fikrini hurmat va ehtirom bilan berish, konstruktivlik yaqqol ko'zga tashlanadi. Nutqda qo'pol, birovning huquqlarini poymol etadigan, keskin iboralar umuman ishlatilmaydi. Nutq mayin va past ovozda bo'ladi. Tana harakatlari ham hurmat va ehtiromni ko'rsatib turadi. Birovlarga hurmat va ehtirom bilan qarashni "o'zini past tutish" emas, balki "o'zini madaniyatli" tutish sifatida qabul qilinadi.

Agar birovlarining fikri tushunarsiz bo'lsa, ular mazmunini aniqlashtirish uchun ochiq savollar bilan murojaat eta oladi. Ziddiyatli vaziyatlarda o'zini tuta biladi hamda birovlarni ham ziddiyatli muloqotlar doirasidan chiqishiga ko'mak bera oladi. Do'st va birodarlari o'rtasida ma'lum hurmatga sazovor bo'lib, ko'pchilik ziddiyatli vaziyatlarda unga murojaat etiladi.

O'z hissiyotlarini tuta biladi. O'zgalar bilan munosabatda qahr, g'azab, cho'rtkesarlik, qo'pollik ishlatishni o'ziga ravo ko'rmaydi, ularni "madaniyatsizlik" oqibati sifatida baholaydi. O'zgalar tarafdin tolerant bo'lmagan munosabatni ko'rganda ham, o'zidagi hissiyotlarni jilovlay oladi, shu bilan o'z tolerantligini o'zgalarga yuqtira oladi. O'ziga va o'zgalar taqdiriga mas'uliyatli munosabatda bo'la oladi.

Yoshlarda pedagogik ta'lim jarayonida shakllantirilishi lozim bo'lgan tolerantlik tafakkuri quyidagi emotsional-intellektual holatlarni o'zida mujassam etgan tolerantlik tafakkurining shakllanganlik me'yorlarining mavjudligini bildiradi (1-jadval):

1-jadval: **Yoshlarda tolerantlik tafakkurining shakllanganlik me'yorlari**

№	Me'yorlar	Xususiyatlar
1.	Qat'iyatlilik	Vaziyatni emotsional anglashda uni to'g'ri baholash, o'zini tuta bilish, vaziyat bilan bog'liq emotsional ziddiyatli holatlarni bartaraf eta olish, tashqi holat va ta'sirlarga nisbatan o'zini to'g'ri tutish.
2.	Anglanganlik	O'zini tutishda ma'lum insoniy me'yorlarning qo'llanilishini bilish va qabul qilish, o'z nutqini behurmat iboralaridan tozalay bilish, muloqotlarga doimiy tayyorlik, tashqi vaziyatlar ta'siriga tolerantlik tamoyillari asosida aks ta'sir eta olish.
3.	Mustaqillik	Tartiblilik, qat'iyatlilik, o'ziga ishonch, ziddiyatli vaziyatlardan mustaqil chiqib keta olish, ziddiyatlardan chiqishda tolerantlik tamoyillarini ishlata olish, ularga doimiy ravishda rioya etish, o'zini tuta olish, o'z hayotidagi muloqotlar va munosabatlarni to'g'ri tashkillashtirish.
4.	Tafakkurlilik va ziyolilik	O'z fikrlarini tolerantlik asosida o'tkaza olish, har doim muloqot va ta'sirlar uchun ochiqlik, hurmat va e'zozli munosabat, diniy, madaniy, dunyoviy bag'rikenglik tamoyillariga rioya etish, tafakkurning nozik ta'bligi, o'z qarashlariga tanqidiy yondasha olish, birovlarining yaxshi ta'sirini qabul qila olish, o'zi ham birovlariga bo'lgan munosabat orqali hurmatga sazovor bo'lishi

Shunday qilib, yoshlarda tolerantlik tafakkurini takomillashtirishning samarali ish shakl va metodlari ta'lim jarayonida ma'lum pedagogik shart-sharoitlarning yaratilganligi, talabaning bo'lg'usi mutaxassis sifatidagi mahorati, yoshlarda shakllantirilishi lozim bo'lgan me'yorlar va darajalarning tahlil qilinganligi va aniq belgilanganligi kabi masalalarni o'z ichiga qamrab olgan bo'lib, umumiy maqsad - yoshlar tafakkurida tolerantlik bo'yicha belgilangan zamonaviy bilim majmui bir qatorda, yoshlarning olingan bilimlarga o'z hayoti davomida amal qilish xususiyatlarini qat'iyalashtirishdan iboratdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Talabalarda tolerantlikni shakllantirish – zamonaviy jamiyatda muhim ahamiyatga ega bo'lgan jarayondir. Tolerantlik, ya'ni boshqalarning fikrlari, o'zgarishlari va madaniyatlariga hurmat bilan qarash, jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda, konfliktlarni kamaytirishda va insonlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashda muhim rol o'ynaydi ^[1,2].

Zarurati:

1. **Madaniy xilma-xillik:** Zamonaviy jamiyatda turli millatlar, dinlar va madaniyatlar birgalikda yashaydi. Tolerantlik ular o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi.
2. **Konfliktlarni kamaytirish:** Tolerantlik, turli fikr va qarashlarga hurmat bilan qarashni o'rgatadi, bu esa ijtimoiy nizolarni kamaytiradi.

3. **Shaxsiy rivojlanish:** Talabalarda tolerantlikni shakllantirish, ularning shaxsiy rivojlanishini va ijtimoiy salohiyatini oshiradi.
4. **Jamiyatdagi ijtimoiy adolat:** Tolerantlik jamiyatdagi ijtimoiy adolatni ta'minlashga yordam beradi, chunki u har bir insonning huquq va erkinliklariga hurmat qilishni o'rgatadi.

Samaradorligi:

1. **Ijodiy muhit:** Tolerant muhit talabalarining ijodiy faoliyatini oshiradi, ularning o'zlarini erkin his etishlariga yordam beradi.
2. **Ko'nikmalarni rivojlantirish:** Tolerantlik talabalarda muloqot, hamkorlik va ishonchni rivojlantirishga yordam beradi.
3. **Ta'lim sifati:** Tolerant muhitda ta'lim olish samaradorligi oshadi, chunki talabalar o'z fikrlari bilan bo'lishishdan qo'rqmaydilar.
4. **Kelajak uchun tayyorgarlik:** Tolerantlik talabalarni global jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirish uchun tayyorlaydi.

Shu sababli, ta'lim muassasalarida tolerantlikni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Bu uchun maxsus dasturlar, seminarlar va treninglar tashkil etish mumkin.

Madaniy xilma-xillik – bu jamiyatdagi turli millatlar, etnik guruhlar, dinlar, tillar va madaniyatlarning birgalikda yashashi va ularning o'zaro aloqalari. Madaniy xilma-xillik jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni boyitishga, ijodiy faoliyatni rag'batlantirishga va insonlarning dunyoqarashini kengaytirishga yordam beradi.

Madaniy xilma-xillikning ahamiyati:

1. **Ijodiy faoliyat:** Madaniy xilma-xillik ijodiy va innovatsion g'oyalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Turli madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar yangi konsepsiyalar va loyihalarni yaratish uchun ilhom manbai bo'ladi.
2. **Ijtimoiy barqarorlik:** Madaniy xilma-xillik jamiyatdagi ijtimoiy to'qimani mustahkamlaydi. Boshqa madaniyatlarga hurmat bilan qarash, turli guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilaydi.
3. **Ta'lim va bilim:** Madaniy xilma-xillik talabalarga boshqa madaniyatlar haqida bilim olish imkonini beradi. Bu ularning dunyoqarashini kengaytirishga va global faoliyatga tayyorgarligini oshirishga yordam beradi.
4. **Inson huquqlari:** Madaniy xilma-xillik inson huquqlari va erkinliklariga hurmat qilishni rag'batlantiradi. Har bir insonning madaniy merosi va identichligini qadrlash, ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhimdir.
5. **Ko'pmillatli jamiyat:** Madaniy xilma-xillik ko'pmillatli jamiyatlarning barqarorligi va rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. U turli madaniyatlarning o'zaro aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Madaniy xilma-xillikni rag'batlantirish usullari:

1. **Tadbirlar va festivallar:** Turli madaniyatlarni namoyish etuvchi tadbirlar, festivallar va ko'rgazmalar tashkil etish.
2. **Ta'lim dasturlari:** Madaniy xilma-xillikka oid maxsus ta'lim dasturlari, seminarlar va treninglar.
3. **Muloqot platformalari:** Turli madaniyatlar va etnik guruhlar o'rtasida muloqotni rag'batlantiruvchi platformalar yaratish.
4. **Kitoblar va resurslar:** Madaniy xilma-xillikka oid adabiyotlarni o'qishni rag'batlantirish.

Madaniy xilma-xillik jamiyatning rivojlanishi va barqarorligi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, uni rag'batlantirish har bir insonning mas'uliyatidir.

Konfliktlarni kamaytirish – jamiyatdagi turli guruhlar, millatlar, dinlar va madaniyatlar o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etish va ularni minimallashtirish jarayoni. Konfliktlarni kamaytirishning samarali usullari va strategiyalari jamiyatdagi barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy adolatni ta'minlash va inson huquqlarini himoya qilish uchun muhimdir.

Konfliktlarni kamaytirish usullari:

1. Muloqot va dialog:

- Turli guruhlar o'rtasida ochiq muloqotni rag'batlantirish.
- Dialog platformalarini tashkil etish, bu erda ishtirokchilar o'z fikrlarini erkin bayon qila oladilar.

2. Ta'lim:

- Ta'lim tizimida konfliktlarni hal qilish va madaniy xilma-xillikni tushunishga yo'naltirilgan dasturlarni joriy etish.
- Inson huquqlari va adolat konsepsiyalarini o'rgatish.

3. Madaniyatlararo aloqalar:

- Turli madaniyatlarning o'zaro aloqalarini rag'batlantirish, madaniy tadbirlar, festivallar va ko'rgazmalar tashkil etish.
- Madaniy merosni himoya qilish va uning qadr-qimmatini tan olish.

4. Maslahatlashuv:

- Konfliktlarni hal qilish uchun kasbiy mediatorlar yoki faoliyat olib boradigan tashkilotlarni jalb qilish.
- Mediatorlik jarayonida barcha taraflarning manfaatlarini hisobga olish.

5. Ijtimoiy adolat:

- Ijtimoiy tenglikni ta'minlash, kambag'allikni kamaytirish va resurslarga teng kirish imkoniyatlarini yaratish.
- Jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilish.

6. Qonunchilik va siyosat:

- Konfliktlarni kamaytirishga qaratilgan samarali qonunchilikni ishlab chiqish.
- Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun davlat siyosatini takomillashtirish.

7. Psixologik yordam:

- Konfliktlardan jabrlangan shaxslarga psixologik yordam ko'rsatish.
- Jamiyatdagi stress va travmaga qarshi kurashish uchun dasturlar ishlab chiqish.

Konfliktlarni kamaytirishning ahamiyati:

1. **Tinchlik:** Konfliktlarni kamaytirish jamiyatda tinchlikni ta'minlaydi, bu esa rivojlanish va barqarorlikka olib keladi.
2. **Ijtimoiy hamjihatlik:** Turli guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, jamiyatning umumiy manfaatlariga erishishga yordam beradi.
3. **Rivojlanish:** Tinch va barqaror jamiyat iqtisodiy rivojlanishga, ijodiy faoliyatga va innovatsiyalarga musaffo muhit yaratadi.

Konfliktlarni kamaytirish – bu uzoq muddatli jarayon, ammo uning samaralari jamiyatning barqarorligi va rivojlanishi uchun muhimdir.

Shaxsiy rivojlanish – bu insonning o'zini o'zi takomillashtirish, qobiliyatlarini oshirish va maqsadlariga erishish uchun amalga oshiriladigan jarayon. Uning asosiy elementlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Maqsadlarni belgilash:** Tuzilgan maqsadlar aniq, real va o'lchanadigan bo'lishi kerak. Ularning aniqligi rivojlanish jarayonini osonlashtiradi.
2. **O'zini tanish:** Shaxs o'zining kuchli va zaif tomonlarini, qiziqishlarini va qadriyatlarini aniqlashi muhim.
3. **Ma'naviy rivojlanish:** Ko'pincha shaxsiy rivojlanish ma'naviy o'sish bilan bog'liq. Kitob o'qish, meditatsiya qilish yoki yangi bilimlarni o'rganish bu borada yordam beradi.
4. **Qobiliyatlarni oshirish:** Yangi ko'nikmalarni o'rganish, treninglarga qatnashish va tajriba orttirish shaxsiy rivojlanishning muhim qismidir.
5. **Salomatlik:** Jismoniy salomatlik shaxsiy rivojlanish uchun muhimdir. Sport bilan shug'ullanish, to'g'ri ovqatlanish va stressni boshqarish bu borada yordam beradi.
6. **Munozara va aloqa:** Boshqalar bilan samarali aloqa qilish, fikr almashish va o'zgalardan foydali maslahat olish shaxsiy rivojlanish uchun muhimdir.
7. **Refleksiya:** O'z harakatlari va natijalari ustidan fikr yuritish, xatolardan xulosa chiqarish shaxsiy rivojlanishda muhim rol o'ynaydi.

Shaxsiy rivojlanish – bu uzoq muddatli jarayon, lekin uning natijalari insonning hayotida katta o'zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Albatta, tolerantlik ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. U jamiyatdagi turli guruhlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash, ixtiloflarni kamaytirish va inson huquqlarini hurmat qilishni rag'batlantirishga yordam beradi. Tolerantlikning ijtimoiy adolatga ta'siri quyidagilardan iborat:

1. **Hurmat va qabul qilish:** Tolerantlik har bir insonning o'ziga xosligini, ularning huquqlari va erkinliklarini hurmat qilishni o'rgatadi. Bu jamiyatdagi har bir fuqaroga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydi.
2. **Ixtiloflarni kamaytirish:** Tolerant jamiyatda turli fikrlar, dunyoni qabul qilish usullari va madaniyatlar o'rtasidagi ixtiloflar kamayishi mumkin. Bu, o'z navbatida, ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun zarur bo'lgan tinchlik va hamjihatlikni yaratadi.
3. **Fuqarolik ishtirokini rag'batlantirish:** Tolerantlik fuqarolarning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy hayotda faol ishtirok etishini rag'batlantiradi. Insonlar o'z fikrlari bilan bo'lishishdan qo'rqmay, jamiyatda o'z ovozi eshittira oladilar.
4. **Ijtimoiy integratsiya:** Turli etnik, diniy va madaniy guruhlarining birgalikda yashashi va ishlashini ta'minlash uchun tolerantlik muhimdir. Bu ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega, chunki u barcha guruhlarining jamiyatda teng huquqlarga ega bo'lishini kafolatlaydi.
5. **Kamsitishga qarshi kurash:** Tolerantlik jamiyatdagi kamsitish va diskriminatsiyaga qarshi kurashishda muhimdir. U insonlarga bir-birini qabul qilish va hurmat qilishni o'rgatib, ijtimoiy adolatni ta'minlashga yordam beradi ^[4].

Shu sababli, tolerantlik jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun muhim mexanizm hisoblanadi. Ushbu prinsiplarni hayotga tatbiq etish orqali, jamiyatning barqarorligi va rivojlanishiga hissa qo'shish mumkin.

Foydalanilgan adabiyot ro'yxati:

1. Асмолов А.Г. На пути к толерантному сознанию.— М.: Смысл, 2000. — 255 с.
2. Бардиер Г.Л. Социальная психология толерантности. — СПб.: Изд-во, СПбГУ, 2005. — С.120.
3. Kushakova G.E. "Yoshlarda tolerantlik tafakkurini shakllantirish texnologiyasi (oliy ta'lim muassasalari misolida)", 13.00.01–Pedagogika nazariyasi. Pedagogika ta'limotlar tarixi (pedagogika fanlari). ps.f.b.f.d.ilmij darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. J., 2019. — 138 b.
4. Bafayev M.M. Talabalarda tolerantlikni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik texnologiyalarini takomillashtirish. — psixol.f.d. dissertatsiyasi. — Toshkent, 2025. — 250 b.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.